

**ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СТАДІЙ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**

**LEGAL NATURE OF STAGES
IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE**

Актуальність статті полягає у тому, що адміністративне судочинство є одним із найбільш універсальних та ефективних інструментаріїв вирішення конфліктів у публічно-правових відносинах, зокрема тих, що виникають між громадянами та органами, наділеними владними повноваженнями. При цьому адміністративна юстиція здатна забезпечувати ефективний захист прав і свобод людини в публічно-правових відносинах і сприяти усуненню недоліків у сфері державного управління, виконувати функцію контролю за законністю діяльності владних суб'єктів.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі теоретико-правових засад адміністративного судочинства, норм діючого адміністративного процесуального законодавства, а також сучасних поглядів вчених-правників описати юридичну природу стадій в адміністративному судочинстві України.

У статті визначено, що юридична природа стадії адміністративного судочинства є складною, що зумовлюється конструюванням її внутрішньої побудови та її особливостями. Доведено, що внутрішня побудова стадії адміністративного судочинства формується шляхом об'єднання процесуальних дій і правових елементів у єдину, обмежену просторово-часовим виміром, взаємозв'язану частину адміністративного судочинства. Сформовано загальні особливості стадій адміністративного судочинства, які складають їх юридичну природу.

Зроблено висновок, що стадії адміністративного судочинства мають як загальні, так і спеціальні особливості, характерні для окремої стадії. Загальними особливостями стадій адміністративного судочинства є такі характеристики: 1) нормативна визначеність (закріплення на законодавчому рівні процесуальних дій, правових елементів та інституційних суб'єктів); 2) відокремленість та умовна незалежність; 3) індивідуальність (кожна стадія має свої завдання, окремі процесуальні дії та різне правове становище учасників); 4) послідовність (кожна стадія реалізується у певній послідовності етапів; при цьому стадії чергуються між собою, замінюючи та перетікаючи одна в одну); 5) взаємопов'язаність і взаємозалежність; 6) обмеженість у часі (визначеність просторово-часового виміру стадії).

Ключові слова: адміністративне судочинство, адміністративний процес, адміністративний суд, апеляція, звернення, касаційне провадження, принципи, стадія, судове рішення, судовий розгляд.

The relevance of the article is that administrative proceedings are one of the most universal and effective tools for resolving conflicts in public relations, in particular those that arise between citizens and authorities. At the same time, administrative justice is able, on the one hand, to ensure effective protection of human rights and freedoms in public relations, and on the other – to help eliminate shortcomings in public administration, to perform the function of monitoring the legality of government activities.

The purpose of the article is to describe the legal nature of stages in the administrative proceedings of Ukraine on the basis of theoretical and legal principles of administrative proceedings, the norms of current administrative procedural legislation, as well as modern views of legal scholars.

The article defines that the legal nature of the stage of administrative proceedings is complex, due to the construction of its internal structure and its features. It is proved that the internal construction of the stage of administrative proceedings is formed through the combination of procedural actions and legal elements into a single, limited by space and time, interconnected part of administrative proceedings. The general features of the stages of administrative proceedings, which constitute their legal nature, have been formed.

It is concluded that the stages of administrative proceedings have both general and special features that are characteristic of a particular stage. The general features of the stages of administrative proceedings are the following characteristics: 1) normative certainty (consolidation at the legislative level of procedural actions, legal elements and institutional entities); 2) separation and conditional independence; 3) individuality (each stage has its own tasks, separate procedural actions and different legal status of participants); 4) sequence (each stage is realized in the certainty of the sequence of subsequent stages; in this case, the stages alternate with each other, substituting and flowing into each other); 5) interconnectedness and interdependence; 6) limited time (certainty of spatio-temporal measurement of the stage).

Key words: *administrative proceedings, administrative process, administrative court, appeal, cassation proceedings, principles, stage, court decision, trial.*

Вступ. Становлення України як незалежної та правової держави вимагає якісних змін і демократичних перетворень у напрямі забезпечення прав і свобод людини. У цьому процесі одним із найбільш важливих завдань є створення ефективної системи захисту кожної особи від порушень з боку держави, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб [9, с. 4–5].

Адміністративне судочинство є одним із найбільш універсальних та ефективних інструментаріїв вирішення конфліктів у публічно-правових відносинах, зокрема тих, що виникають між громадянами та органами, наділеними владними повноваженнями. При цьому адміністративна юстиція здатна забезпечувати ефективний захист прав і свобод людини в публічно-правових відносинах і сприяти усуненню недоліків у сфері державного управління, виконувати функцію контролю за законністю діяльності владних суб'єктів [9, с. 4–5].

У вітчизняній правовій науці існує низка фахових і фундаментальних наукових досліджень у сфері адміністративного судочинства та окремих інститутів, деякі аспекти яких можуть використовуватися при аналізі проблем реалізації права на судовий захист в адміністративному судочинстві України [9, с. 4–5]. При цьому комплексних досліджень у сфері стадій адміністративного судочинства як фундаментального складника і досі немає, що негативно впливає на формування теоретичних підвалин адміністративного процесуального права.

Стадії в адміністративному судочинстві України були предметом досліджень багатьох учених, серед яких В. Авер'янов, О. Бандурка, В. Бевзенко, Ю. Битяк, Н. Бортник, М. Бояринцева, В. Галуцько, Н. Ільчишин, І. Качур, Т. Коломонець, В. Колпаков, А. Комзюк, О. Корчинський, Д. Кузнецов, О. Кузьменко, В. Курило, К. Куркова, А. Манжула, Н. Писаренко, Л. Савченко, І. Шруб та інші. Проте комплексних досліджень у цій темі нині немає, що й зумовлює актуальність тематики.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретико-правових засад адміністративного судочинства, норм діючого адміністративного процесуального законодавства, а також сучасних поглядів вчених-правників описати юридичну природу стадій в адміністративному судочинстві України.

Результати досліджень. Цінним моментом щодо розуміння юридичної природи стадій в адміністративному судочинстві України є питання, який проміжок просторово-часової змістовної характеристики можна називати стадією адміністративного процесу. Правильна відповідь на це питання створює основу для вирішення практичних і теоретичних проблем в адміністративному процесі, зокрема конструювання оптимального визначення стадій адміністративного процесу; виокремлення їх різновидів; розмежування понять стадій і функцій в адміністративному процесі; виділення внутрішніх і зовнішніх елементів стадій провадження в адміністративному процесі; внутрішньої будови та призначення стадій цього виду юридичного процесу; запобігання ототожненню проваджень і стадій адміністративного процесу [2, с. 63].

Здійснення процесуальних стадій, етапів, процесуальних дій визначається логікою процесуальної діяльності. Саме вони визначають послідовність вчинення дій при вирішенні конкрет-

них адміністративних справ. Процесуальні дії, етапи мають бути певним чином урегульовані адміністративними процесуальними нормами, адже лише за таких умов їх можна відносити до адміністративних проваджень і адміністративного процесу загалом. Більшість науковців вважає, що адміністративний процес – це врегульована нормами права діяльність повноважних органів влади, їх посадових і службових осіб. Ступінь урегулювання має бути якомога повнішим, тобто має відбуватися найбільш повне закріплення порядку здійснення тих чи інших процесуальних дій [6, с. 371; 1, с. 212].

Стадія не є останнім структурним елементом судочинства. Вона охоплює значну сукупність дій, які в межах конкретної процесуальної стадії можуть бути згруповані за певними спільними ознаками та об'єднуватися в етапи [2, с. 94–97]. Кожна стадія має відносно самостійне, але підпорядковане загальній меті процесуальне завдання, яке зумовлює належність стадії до загальної структури процедури та якісні особливості стадії як відокремленого, відносно самостійного явища [4, с. 18].

Структура стадії судочинства має таку схему: стадії – етапи – дії, де сукупність дій утворює етап, відповідно сукупність етапів утворює стадію. Стадія пов'язана із циклічним здійсненням судочинства, а поняття «етап» використовується для позначення просторово-часових меж і послідовності певних операцій всередині та у рамках однієї стадії. Отже, «етап» – це структурний елемент стадії, спрямований на виконання конкретного завдання чи групи завдань визначеним колом суб'єктів за допомогою певних процесуальних дій. Адміністративно-процесуальні дії є первинною ланкою провадження, а тому становлять основу конструкції всієї системи адміністративного процесу [2, с. 94–97].

Слово «етап» означає «окремий момент, період, стадію в розвитку» і розуміння етапності як чергування, розриву у часі певних дій. Етапом стадії провадження є певний просторово-часовий відрізок, період, під час якого здійснюються процесуальні дії і приймаються проміжні процесуальні рішення, які дозволяють поступово рухатися до виконання основного завдання стадії. Етапи послідовно змінюють один одного у міру виконання більш конкретних завдань [7, с. 221–227].

Отже, для виділення стадії в адміністративному судочинстві, тобто її відокремленості та умовної незалежності, законодавством формується внутрішня будова стадії як сукупність процесуальних дій і правових елементів, що впроваджуються (реалізуються) уповноваженими суб'єктами, які діють у просторово-часовому вимірі (етапи) та виконують визначене завдання адміністративного судочинства.

Кожна зі стадій залежно від адміністративного статусу суб'єктів адміністративно-процесурної діяльності адаптується до конкретних цілей і завдань і є відносно самостійною й завершеною частиною тієї чи іншої адміністративної процедури. Будь-яка стадія адміністративної процедури складається з окремих етапів, кожен із яких реалізує відповідні проміжні цілі та становить комплекс процесуальних дій, спрямованих на вирішення завдань цієї стадії адміністративної процедури, що здійснюється уповноваженими на те органами, їх посадовими та службовими особами.

Загальна кількість обов'язкових стадій адміністративних процедур, а також наявність факультативних (необов'язкових) стадій, як і кількість етапів процедур, що складають зміст відповідних стадій, зумовлюється характером конкретного адміністративного провадження та ступенем його урегульованості адміністративно-процесуальними нормами [3, с. 28–32].

Стадія процесу, яку сформував Д. Суботін, характеризується такими ознаками (властивостями): – формальна (інституційна) відокремленість; – індивідуалізованість та безпосередність завдань кожної стадії; – функціональна взаємопов'язаність стадій; – визначеність кола суб'єктів процесуальної діяльності та порядку їх діяльності в кожній стадії; – темпоральність кожної стадії (визначеність певних часових меж провадження у стадії); – специфічність процесуальних засобів, які можуть використовуватися в конкретній стадії; – особливість змісту та форми внутрішньо-стадійних і підсумкових процесуальних рішень стадії [8, с. 60–63].

Стадія адміністративного провадження, як встановив С. Гнатюк, наділена такими ознаками: конкретні завдання і функції, які притаманні лише одній конкретній стадії; певне коло збуджуючих обставин, система юридичних фактів, які безпосередньо забезпечують перехід із однієї стадії в іншу; специфіка правового становища учасників процесу (коло учасників у різних стадіях є різним); специфічність здійснюваних операцій і характер юридичних наслідків; особливості закріплених у відповідному процесуальному акті (документі) кінцевих матеріально-правових результатів [2, с. 94–97].

Висновки. Таким чином, юридична природа стадії адміністративного судочинства є складною, що зумовлюється конструюванням її внутрішньої побудови та її особливостями. Внутрішня побудова стадії адміністративного судочинства формується шляхом об'єднання процесуальних дій і правових елементів у єдину, обмежену просторово-часовим виміром, взаємозв'язану частину адміністративного судочинства.

Стадії адміністративного судочинства мають як загальні, так і спеціальні особливості, характерні для окремої стадії. Загальними особливостями стадій адміністративного судочинства є такі характеристики: 1) нормативна визначеність (закріплення на законодавчому рівні процесуальних дій, правових елементів та інституційних суб'єктів); 2) відокремленість та умовна незалежність; 3) індивідуальність (кожна стадія має свої завдання, окремі процесуальні дії та різне правове становище учасників); 4) послідовність (кожна стадія реалізується у певній послідовності етапів; при цьому стадії чергуються між собою, заміщуючи та перетікаючи одна в одну); 5) взаємопов'язаність і взаємозалежність; 6) обмеженість у часі (визначеність просторово-часового виміру стадії).

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю., Гарашук В., Дьяченко О. та ін. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
2. Гнатюк С.С. Стадії провадження у справах про адміністративні проступки : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 228 с.
3. Губерська Н.Л. Стадії адміністративних процедур: поняття й види. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 30(2). С. 28–32.
4. Дегтярева Е.А. Административные процедуры : автореф. дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.14. Ростов н/Д, 2007. 25 с.
5. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
6. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
7. Мілевський О.П. Ознаки системності і структурованості судового провадження у кримінальному процесі України. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2014. № 2. С. 221–227.
8. Суботін Д. Стадія як елемент системи кримінального процесу. Вісник Національної академії прокуратури України. 2009. № 4. С. 60–63.
9. Трегубов Е.Л. Реалізація права на судовий захист в адміністративному судочинстві України : дис. канд. юрид. наук. Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2014. 206 с.